

סיפוריהם של ניצולי השואה החיים בישראל

שאלון לרישום קורות ניצולי השואה

איסוף סיפוריהם של ניצולי השואה הוא אחד המרכיבים החשובים ביותר בשימור הזיכרון ובהנחלתו לדורות הבאים. לכן, המידע על קורותיהם של הניצולים חיוני מאוד לחוקרים ולבני הדורות הבאים. בעזרת מידע זה אפשר יהיה להכיר את הסיפורים הפרטיים המרכיבים את התמונה הרחבה של תקופת השואה. לסיפור האישי שלכם יש חשיבות לאומית, מחקרית

וחינוכית. אוסף הסיפורים מפורסם באתר אינטרנט מיוחד שכתובתו www.ledorot.gov.il

שם משפחה ושם פרטי כיום

שם משפחה: קראוס	שם פרטי: נפתלי
-----------------	----------------

פרטים אישיים לפני השואה ובתקופתה

במידה והשאלה אינה נוגעת אלייך, אין צורך לענות עליה

שם משפחה איתו נולדתי: קראוס	בלועזית Kraus
שם פרטי איתו נולדתי: נפתלי	בלועזית Naftali
עיר לידה: בודפשט	בלועזית Budapest
שם פרטי ושם משפחה של האב: יצחק קראוס	שם פרטי ושם נעורים של האם: דבורה וייל
מקום מגורים קבוע לפני המלחמה: בודפשט	בלועזית Budapest
השכלה/תואר אקדמי לפני המלחמה: (יסודי, תיכון, אוניברסיטה, ישיבה) יסודי	מקצוע לפני המלחמה: (תלמיד, סנדלר, מורה) תלמיד
מקומות מגורים בתקופת המלחמה: (שם העיר או האזור ושם הארץ) בודפשט, הונגריה	חבר בארגון או בתנועה: (בית"ר, השומר הצעיר, בני עקיבא) פרחי אגודת ישראל
במידה והיית בגטו, ציין את שמו בודפשט	בלועזית Budapest
במידה והיית במחנה עבודה או מחנה ריכוז, ציין את שמו לא	בלועזית
המקום בו נודע לך כי הנך אדם חופשי: בודפשט	תאריך השחרור: 18/01/1945
במידה והיית במחנה עקורים ציין את שמו (מחנות פליטים שהוקמו לאחר המלחמה בעיקר באוסטריה, גרמניה ואיטליה) לא	ציין מקום אליו חזרת לאחר השחרור בודפשט
במידה והיית במחנות מעצר בקפריסין, ציין ממתי עד מתי לא	שנת עליה: 1949
	במידה ועלית באנייה, ציין את שמה גלילה

אנא ספרי/י על קורותיך לפני המלחמה

(ציוני דרך: הבית בו גדלת, בית הספר, חברי ילדותך; במה עסקו הורייך, המשפחה המורחבת, חגים ומאכלים):

נא לכתוב בגוף ראשון

משלוש מיתות משונות – לתחייה אחת מדובר בשואה בכלל ובשואת יהודי הונגריה בפרט. כמי שהיה בשנים האלה בין גיל 0 ל-12 - אני בשנים הללו מתתי שלוש פעמים. פעם ראשונה בגיל חמש, כאשר למדתי בחדר בבודפשט והמלמד החליט יום אחד שהוא לוקח אותנו לטיול בספינה על גדות הדנובה. היינו 12-14 ילדים. כמה בחורים גדולים, לא יהודים (שקראנו להם "שקוצים") ניגשו למלמד ואמרו לו לכו לפלשתינה. הם לקחו את הכובע שלו וזרקו אותו למימי הנהר.

הם לא פגעו פיזית במלמד או בנו. הם רק חזרו על כך שנחזור לפלשתינה. לא ידענו מה הם רוצים. יהודי בודפשט באותם ימים היו די מתבוללים, אפילו הדתיים ביותר. אנחנו היינו אורתודוקסים ובכל זאת השתמשנו בשמות גוים. השמות נפתלי או יצחק שימשו רק לעליה לתורה בבית הכנסת. המעמד הזה, שאנחנו בטיול ופתאום אומרים לנו לכו לפלשתינה, היה קשה עבורי. זו הייתה הפעם הראשונה שהרגשתי שאני לא שייך לשם... זה היה בשנת 1937.

חיינו בהונגריה, לא ידענו שפה אחרת. הורי ואני לא ידענו עברית. היו יהודים שהתפללו בעברית אך הם לא הבינו מילה. זו הייתה הפעם הראשונה. הפעם השנייה הייתה בערך בגיל 10. באותו גיל הייתי פטריוט הונגרי גדול. אז עוד לא היו צרות של ממש... עוד הרבה לפני כן... בהונגריה באותה תקופה היו 6% יהודים. החוק האנטישמי הראשון – מסתבר באירופה כולה - היה קבלת יהודים לאוניברסיטה לפי אחוז באוכלוסיה. זה היה הנומרוסקלאוזוס. לנו זה לא נגע. לא ראיתי לי עתיד אקדמאי.

ב-15 במארס היה כל שנה יום חג הונגרי. ביום הזה פרצה המהפכה ב-1848. כאשר הונגריה ביקשה להתנתק מאוסטריה. ילדים קצת יותר גדולים ממני שוב שקוצים, כמוכן, קרעו ממני את הסמל ההונגרי. ואמרו לי: זה לא בשבילך. אתה לא שייך. באותם ימים הלכתי עם כובע ועם פאות קצרות. מאיפה הם ידעו שאני יהודי. לא התביישתי בזה שאני יהודי. אבל הרגשתי הונגרי. אני לא הונגרי בדיוק כמוהם? הרגשתי שאיזשהו חוט נקרע. הפעם השלישית, הייתה שנתיים וחצי מאוחר יותר, אחרי שהגרמנים כבשו את הונגריה, ב-19.3.1944. את יהדות פולין הנאצים חיסלו במשך 4 שנים. לקחו לאושוויץ ועוד מחנות. הגטאות בפולין התקיימו כמה שנים. באופן הדרגתי לקחו את כולם לאושוויץ. את יהודי הונגריה, 432,000 יהודים, לקחו לאושוויץ תוך שישה שבועות, בעזרתם הנדיבה והנלהבת של האוכלוסייה ההונגרית. זה היה לא יאומן.

המודעות היהודית בתוך המציאות האורתודוקסית הפטריוטית ההונגרית, באה לי לראשונה בגיל 7 כאשר למדתי בבית ספר יסודי של הקהילה היהודית האורתודוקסית. ידעתי לקרוא הונגרית לפני סיום כיתה א'. תמיד קראתי הרבה. אני זוכר שאבא נתן לי לקרוא מאמר בהונגרית. אבא שאל אותי מה אני קורא. אמרתי שאני מבין מהמאמר שבהכל אשמים היהודים. זה לא היה עיתון אנטישמי. במאמר דברו על היהודים שמנצלים את ההונגרים. האנטישמים היו מיעוט באותה תקופה. בחיי היום יום זה לא הורגש.

עד 1942 היינו שלושה אחים. לפני כן אבא שלי גויס לשירות עבודה. במסגרת הטרנד האנטישמי יהודים לא שירתו בצבא. אלא הקימו עבורם יחידות של עובדי כפייה מעין צבאי. כשפרצה המלחמה עם הרוסים ב-1941, אבא שלי ועוד יהודים אחרים נלקחו לרוסיה בתור עובדים, = עבדים, שירות עבודה במסגרת הצבא, אבל לא צבאי. בלי מדים ובלי נשק עם תנאים הרבה יותר גרועים. ברוסיה השתמשו בהם בהרבה מקומות כדי לגלות מוקשים לפני הצבא. איך מגלים את המוקשים? שולחים יהודי. אם הוא היה מתפוצץ סימן שהיה שם מוקש. כאשר הסוסים התפגרו, היהודים סחבו את העגלות במקומם.

הצבא הגרמני התקדם עד שהתהפך הגלגל ובסטלינגרד הגרמנים נחלו תבוסה. אז הרוסים חזרו חזרה. הם תקפו את הגרמנים וההונגרים, שותפיהם, ברחו. אבא שלי נפצע ברגל מהפצצה אווירית. בשלב מסוים הוא היה בבית חולים שדה. היה שם רב סרן רופא. הוא הסתובב שם. התחושה הייתה שהכל זמני. הרופא יום אחד בא ואבא שלי שאל אותו אם אפשר להתרחץ. הרופא ענה שאין מים חמים ואבא שלי ביקש שיביאו לו קערה מלאה מים קרים והוא יתרחץ. זה היה חורף רוסי קשה וקפוא באיזור וורוניעז ובקשת המים הקרים עשה על הרופא רושם גדול. הוא אמר שהוא ינתח את "הבן אדם הזה", היינו את אבא שלי.

אבא שלי בכה. ולשאלת הרופא, למה הוא בוכה, אמר שפעם ראשונה לאחר הרבה זמן מישהו מתייחס אליו כאל בן אדם.... אחרי כמה ימים, הרופא הביא לאבא שלי קצת תרופות ואמר לו, שתבוא רכבת של בית חולים ושיעשה כל מאמץ כדי לעלות עליה. אבא שלי התלבש בסמרטוטים שהיו לו. הוא יצא צולע עם חבר לתחנה. הרכבת הגיעה. הוא החזיק את המדרגות כדי לעלות. בא סמל הונגרי, הוריד את אבא ואמר לו שהרכבת לא בשביל יהודנים. שמע את זה קצין גרמני של הוורמאכט. הוא התערב ושאל את אבא שלי מי אתה. אבא שלי ענה לו אני יהודי בשירות העבודה. הגרמני אמר לא משנה תעלה למעלה. הגרמני עזר לו לעלות על הרכבת, בעוד שההונגרי ניסה להדפו. אבא שלי וחברו היו היהודים היחידים שחזרו חיים מהיחידה שלו שמנתה 200 איש. אבא שלי נשאר בחיים, נשארה לו נכות. החבר נלקח לאושוויץ, כעבור שנתיים...

נא ספרי על קורותיך בזמן המלחמה

(גירוש, גטאות, מחנות וצעדות מוות, במסתור או בזהות בדויה ושם בדוי, פעילות ותפקידים במחתרת,

השתתפות בבריחה או בהתנגדות, האנשים שהיו בסביבתך בגטו או במסתור, במי נעזרת או אולי למי עזרת):

אבא שלי חזר להונגריה. נולד עוד בן. הבן הרביעי. לקחו מאבא את החנות. חצו את החנות לשני חציים. בחצי השני הכניסו גוי שהיה סוחר נעליים. כך היה עד שהגרמנים נכנסו. הגרמנים נכנסו ב 19.3.1944, ארבעה ימים לאחר יום החג הלאומי. היינו בכיתה, נכנס מישהו ואמר למחנך שכולם צריכים ללכת הביתה. פינו את בית הספר. הלכתי עם חבר ברחוב הראשי וראינו טנקים של הגרמנים. כולם ידעו שהגרמנים כבשו את הונגריה.

אז נפוצה השמועה שהגרמנים רוצים שהונגריה תשתתף יותר במלחמה וכדי לעודד את ההונגרים הם כבשו את הונגריה. ברדיו הבריטי דברו על מחנות ריכוז ועל השמדה. אבל היהודים לא האמינו. מכאן האנטגוניזם שנמשך עד היום בין צאצאי יהודי פולין לבין צאצאי יהודי הונגריה. יהודי פולין אמרו אותנו כבר 4 שנים משמידים, איך יהודי הונגריה לא ידעו דבר. המבוגרים לא הבינו מה קורה, אז איך הילדים יבינו.

בבודפשט לא היה גירוש. חייבו את היהודים ללכת עם טלאי צהוב מגיל 6. אני ואחי ענדנו את הטלאי. שני אחיי הקטנים יותר לא ענדו. היהודים היו צריכים לגור בבתים מסומנים. בבודפשט גרו 200,000 יהודים שהיו מפוזרים בכל העיר. הממשלה הנאצית שעלתה לשלטון לאחר כיבוש הגרמנים החליטה לרכז את כל היהודים ב 1300 בתים. 1300 בתים סומנו בכניסה הראשית במגן דוד. עברנו לשם ועדיין לא רצחו ולא לקחו לאושוויץ. היה מותר לצאת מהבית כמה שעות (ארבע?) ביום. היהודים קיבלו תלושים מסומנים עם מנות אוכל יותר קטנות. מיום ליום יצאו החלטות ממשלה נגד היהודים. כל המשפחה עברה לבית מסומן, לא רחוק מאיפה שגרנו.

ב 15.10.44, העוצר ההונגרי מיקלוש הורטי ביקש שביתת נשק עם הרוסים. כתגובה לכך הגרמנים חטפו את בנו. הורטי הזקן נבהל ומסר את השלטון לנאצים ההונגריים הכי קיצוניים, שהמפלגה שלהם נקראה צלב חץ. אז הקימו את הגטובודפשט. בראשית דצמבר הוכרחנו להיכנס לגטו. גרנו 11 נפשות בחדר אחד. המשפחה שלנו היינו 6 נפשות, היו הדודות והילד יהודה, הבן-דוד, שהיה יתום. גם היה הסבא בן 83. חיינו 11 נפשות בחדר קטן. המבוגרים היו אובדי עצות. הם לא חשבו שיכול להיות יותר גרוע. בשלב זה עדיין לא ידענו על אושוויץ. ידעו שמעירות מסביב לעיר הבירה לקחו את היהודים. הגרמנים הפיצו שלוקחים אותם למחנות עבודה. אבל למה לקחו את הנשים ואת הילדים? אמרו שמטעמים הומניים..

המוות השלישי שלי - הארוך ביותר - היה ממש קשור במוות ממש. בתחילת ינואר 1945 ראיתי מקום בגטו שהיה פעם חנות גדולה. אולם אז היו בו גופות עד התקרה. רצו לקבור אותם, אבל בגלל שהיה כל כך קר אי אפשר היה לחפור קברים. עד היום אני חולם על זה בלילות.. גוויות עד התקרה בקלאוזאלטאר. כל אחד רואה לפעמים קרוב מת, אבל לא בכמויות "מסחריות" של מאות מתים.

אנא ספרי על קורותיך מתום המלחמה ועד עלייתך לארץ

(השחרור וחזרתך הביתה, חיך אחרי המלחמה, העפלה/ עליה):

בהמשך לשלוש המיתות המשונות הסימבוליות שדברתי עליהם, עכשיו אני רוצה לדבר על תחיות המתים, תחיות סמבוליות, מכוננות. הראשונה, התרחש בפסח הראשון בישראל. אחרי העלייה, יצאתי מהונגריה ב-1949 באופן בלתי לגלי. עברתי גבולות. שמעתי בוינה שהצבא הרוסי הכובש תופס עריקים הונגרים ומחזיר אותם להונגריה. זה השפיע עלי כל כך שאני ועוד חבר הצלחנו תוך שבוע לעלות לישראל.

שמעתי בעקיפין איך שההורים שמחו בבדפשט שהגעתי. שלחתי גלויות דואר מצוירת שכתבתי בו משפט אחד בעברית מהתפילה "שמחים בצאתם וששים בבואם, עושים באימה רצון קונם". אבא שלי רץ עם זה לבית הכנסת. כיוון שזה היה כתוב בכתב יד הוא לא ידע לקרוא את זה. בבית הכנסת היו יהודים שתרגמו לו מה שכתוב. שמח בצאתו, שש בבואו. נסענו מיד תוך 10 ימים והגענו לארץ. מוינה נסענו לאיטליה במשאיות. מאיטליה נסענו ברכבת עד סוף המגף ומשם באונייה. עברנו לפחות ארבעה גבולות. אסור היה לדבר, מכיוון שהשפות היו מסגרות. במשאיות היינו בערך שבוע. החוויות שם היו לא פשוטות. ברכבת מהצפון לדרום הינו יומיים-שלושה. היינו שישה בחורים מהונגריה יחד. באמצע הדרך, נכנס יהודי ודיבר איתנו עברית. אמר שהוא ראש הקבוצה. הוא שאל אותי מה התוכניות שלנו בארץ. אמרנו שאנחנו רוצים ללמוד בישיבה כפי שהיה הונגריה. היהודי לפתע התפרץ שאנחנו משתמטים. היינו בגיל גיוס, אבל לא הבנו מה הוא רוצה. אחד מאתנו כשהוא יצא אמר איזה רשע, אנטישמי. אני הבנתי שצריך להתרגל למציאות בארץ. זה לא הייתה הארץ המובטחת. לפי המושגים שלנו הדבר הכי טוב היה שיהודי ילמד בישיבה.

התחיייה הראשונה הייתה שהגענו לשער העלייה, בארץ ישראל. הגענו שלושה ארבעה ימים לפני פסח. בנמל היה נציג מלשכת הגיוס. מתוך השישה, ארבעה חברים היו בני 18 ולכן היו צריכים להתגייס. חבר שלי ואני הינו בני 17. לפני גיל 18 לא מתגייסים אלא מתנדבים. רשמו אותנו ובחור עם כיפה סרוגה שואל אותנו לאיזה קיבוץ אנחנו רוצים ללכת. אמרנו שאנחנו רוצים ללכת לישיבה. גם הוא התפרץ, משתמטים, אתם תלכו לקיבוץ. פתאום הופיע יהודי נמוך ודי שמן. הוא אמר אתם באים איתי. שמו היה יעקב כץ. הצבענו על החברים שלנו ואמרנו שאנחנו יחד. הוא רץ שם ותוך דקה שחרר אותם. הוא הפנה אותנו לשער עלייה. זה היה מחנה צבאי בריטי. הוא אמר לנו לחפש את הצריך של פא"י. הוא שלח אותנו לאדם שם שידוע הונגריה. הלכנו לצריך של פא"י. יעקב כץ הופיע יום לפני ערב פסח. היינו אובדי עצות מה נאכל שם. כץ הגיע ואמר לנו לא לדאוג, אנחנו נבלה את הפסח אצל חברים. אף פעם לא הייתי בלי ההורים. יעקב כץ לקח אותנו לחיפה, לבית כנסת של פא"י. עמדנו שם שישה בחורים. רצינו ללכת ביחד. אבל בגלל שהדירות בארץ קטנות, כל אחד התארח במשפחה אחרת. אני התארחתי אצל משפחה דוברת הונגריה. בליל הסדר היה לי לא טוב. ההרגשה של להיות ללא ההורים. הם כל הזמן שאלו שאלות, איך שרדתי, איך נשארתי בחיים. שאני אספר על הגטו. אני רציתי לברוח מזה, לשכוח מזה. הפעם אני התפרצתי. רבותי תסלחו לי שנשארתי בחיים, אני באמת לא אשם. אמנם אני והורי נשארנו בחיים, אבל אני לא אשם בכך. יכול להיות שנשמעתי בוכה. הייתי בן 17. נהיה לי כל כך מר. הם התחילו להרגיע אותי. ככל שהם יותר ניחמו אותי היה לי יותר גרוע. סיימו את הסדר די מהר ונתנו לי חדר לבד. הייתי מאד עייף. במיטה, התחלתי לבכות. אמרתי לעצמי מה אתה רוצה. יצאתי מעמק הבכא, הגעת לארץ ישראל. אתה נמצא במשפחה נחמדה, דוברת הונגריה. אתה צריך לשמוח.

כמעט ונרדמתי. נכנסה בעלת הבית, היא שמה על ידי חולצה לבנה וליטפה לי את הראש. היא אמרה לי אל תדאג והיא אמרה לי את שמי הונגרי. אני נרדמתי עם המחשבה מאיפה היא יודעת את שמי הונגרי. למחרת הכול היה בסדר. הם ניסו לעשות הכול. הייתה שם ילדה בת 15 שפתאום בארוחת הצהריים הציעה לי ללכת לטיול איתה. אמא שלה נזפה בה ואמרה נפתלי הוא בחור ישיבה. אחר כך הלכתי לטייל לבד. מאד נהניתי. התחלתי לקרוא את הפלקטים בחיפה. זה היה אחרי הבחירות לכנסת הראשונה. פתאום ראיתי פלקט של מק"י- המפלגה הקומוניסטית. נבהלתי, יש פה מפלגות קומוניסטיות. זו היתה הכרות טובה עם ארץ ישראל הטובה. זה נתן לי אינדיקציה שיכול להיות שנגיע לישיבה.

התחלנו לחפש ישיבה. בווינה שינינו את הגיל מ 17 ל 16 כדי שנוכל להירשם לעליית נוער. זה הצליח, נרשמנו לעליית נוער. עליית נוער זה היה ציונות. הישיבות החרדיות לא היו ציוניות. הלכנו לישיבת פונוביש שם היתה עליית נוער. דברנו עם הרב. הוא קיבל אותנו יפה ואמר לנו לבוא עוד חצי שנה, אז יתפנה מקום. הלכנו משם. שמענו על ישיבת הרב דושינסקי בירושלים. זו היתה ישיבה קיצונית חרדית. לא נגד המדינה כמו נטורי קרתא, אבל דומה. הרב דושינסקי רצה לסדר לנו עליית נוער. הנריטה

סולד, מנהיגה ציונית, אישה גדולה, התנתה את עליית הנוער בלימוד עברית ולימוד מינימום של לימוד חול. הרב דושינסקי רצה שתבוא אליו. היא סירבה ואמרה שיבוא הרב אליה. בסוף הרב לקח שניים מאנשיו והם הלכו להנרייטה סולד. סולד מאד התרשמה מכך שהרב הראשי של ירושלים החרדי מגיע. היא אמרה לו שיש תקנון וכללים לעליית נוער. הרב אמר לה שכל מה שלומדים בישיבה הוא בעברית. על זה את רוצה למנוע. מפליטי השואה את תמיכת עליית הנוער? לגבי לימודי החול, הוא הזמין אותה לבוא לישיבה ולראות שהילדים יודעים חשבון. אנגלית לא יודעים אבל מאיפה שילדים שהגיעו מהשואה ידעו אנגלית?

באופן חריג היא אישרה לישיבתו החרדית של הרב את ההשתייכות לעליית נוער לפליטי השואה. כבר אז היה לי טבע, שאם אומרים לי על משהו לא, אני דוקא הולך לראות מה כל כך גרוע. אחרי שכבר בשלוש ישיבות לא קיבלו אותנו - אז הלכנו לדושינסקי, שכולם הזהירו מפניה. הם קיבלו אותנו ורשמו אותנו לעליית נוער. כל עולה מקבל סכום קטן להוצאות. הגיע מפקח דתי ושאל אותנו לאיזה קיבוץ אנחנו רוצים ללכת. אמרנו שאנחנו רוצים ללכת לישיבה. המפקח אמר שאנחנו צריכים ללכת לקיבוץ. החלטנו ללכת לישיבה. הגענו למשה מונק שהיה נציג אגודת ישראל בעליית נוער. משה אמר לנו שפה זה קיצוני ויהיה קשה לנו להיטמע בחברה הישראלית.

התחלנו ללמוד שם בישיבה. אני עד היום שמח שלמדתי שם שנה בגלל שאם לא הייתי לומד שם, אז מאה שערים היה מהלך עלינו איימים. עכשיו אני יודע שזה שום דבר. יש שם כמה עשרות קיצוניים שעושים רעש גדול. משם הצלחנו לסדר שההורים יעלו לארץ. באותה תקופה היה משרד העלייה. והיה הסכם עם הונגריה שנותן לשלושת אלפים יהודים לעלות - כאלה יש להם קרובי משפחה בארץ, שיצאו להונגריה באופן ליגאלי

זה כמובן לא היינו אנחנו, שגנבנו גבולות ב"שמחים בצאתם" ולכן זייפנו ניירות על ימין ועל שמאל, הגענו למשרד העלייה וסדרנו אישורים להורים שלנו לעלות לארץ. כל 3000 היהודים בהונגריה עלו בסופו של דבר וההורים שלנו עמהם.

עזבתי את הישיבה, הגעתי לנמל בחיפה וחיכיתי להוריי ואחיי. הייתי צריך להזכיר להם את מה שתכננו מקודם. רציתי שאחיי ישתלבו גם בעליית נוער כדי שיוכלו להקלט במוסד חינוכי טוב. ההורים היו בבית עולים בפרדס חנה, בפחון. הם היו שם שנתיים עד שהסתדרו בדירה בבני ברק. אני הגיתי רעיון מטורף. כשהורי יבואו הם יגידו ששלושת האחים הם לא ילדיהם, אלא הילדים של אחי אבא, שלא היה ולא נברא.

התווכחתי על זה עם הורי עוד לפני שאישרו להם את היציאה מהונגריה. הם אמרו איך עולה בדעתך דבר כזה. מבחינתם הם צודקים. אבל אני ידעתי שאני צודק. אמא אמרה לאבא, עכשיו נפתלי בישראל, הוא השכל של המשפחה. הוא יודע מה הוא עושה ואנחנו צריכים לעשות מה שהוא אומר. אבא נכנע בסוף והסכים. חיכיתי על הרציף. לקחתי פתק וכתבתי עליו בהונגריה. קשרתי את הפתק לאבן. משפחתי הגיעה לרציף. אני שומע את קולו של הורי. זרקתי את הפתק עם האבן לאבא. הם ירדו והגיעו לשער העלייה. הם היו צריכים להופיע בפני ועדה ולספר את הסיפור. הם היו צריכים לבקש תעודת עולה נפרדת בשביל השלושה לעליית נוער. היו צריכים לרשום ששם האב זה לא יצחק אלא אברהם ושם האמא זה לא דבורה אלא שרה. נתתי את השמות הכי קלים כדי שלא יהיו בעיות. אחרי כמה ימים היתה הועדה. אבא שלי סיפר בועדה את הסיפור ואישרו את תעודת העולה הנפרדת לאחים. האחים שלי התקבלו לעליית נוער. אני הייתי אז בן 19.

נא ספרי/ על חיך בארץ

(תחושותיך בעת עלייתך ארצה, פעילותך הציבורית או התרבותית, המשפחה שהקמת, המסר

שברצונך להעביר לדורות הבאים):

התחנה הבאה בתחיית המתים זה היה בשירות הצבאי. באותה הישיבה לא שירתו בצבא. אני גרסתי שאני גר במדינה שלי והודות למדינה שלי אני חי חופשי. הצלחתי להביא את המשפחה ארצה. אני רציתי לשרת בצבא. אבל ידעתי למה חרדים לא רוצים לשרת בצבא. מצד אחד הצדקתי וחיבבתי את השירות הצבאי אבל ידעתי שזה לא מתאים לחרדים. בווינה בגלל ששינינו את הגיל היינו יותר צעירים, אז התגייסתי בגיל 20.5. עשיתי שני דברים. דבר ראשון, התגייסתי לגרעין נחל של תנועת עזרא.

זו הייתה תנועה סמי חרדית. הנחל היה נחל לוחם. הצטרפתי כחבר חיצוני. דבר שני, זה נשמע לא יאומן, גדלתי פאות ארוכות נוסח חסידי גור. פאות ארוכות שקושרים אותן מתחת לכיפה. לא רואים אותן, אבל במצב חירום שנגרם על ידי חיילות - הפאות האלה עושות שירות טוב. התגייסתי, הייתי בנחל 910 בירושלים.

אני מחשיב את זה לאחת מתחנות התחייה. היינו באימונים ואחר כך עברנו לקיבוץ חפץ חיים. התברר שמי שמשרת מקבל תמיכת הורים. עברתי לצבא ושם הייתי סגן קצין הדת הפיקודי של פיקוד הנחל. עסקתי שם חלק גדול בתפקידי באותם הדברים שאחר כך התברר לי שזה חלק מפעילות חב"ד. ככה עברתי את הצבא בשלום, עם הפאות הארוכות. כמה ימים אחרי שהשתחררתי גזרתי את הפאות. כשהשתחררתי ראיתי את עצמי כמו הסיפור על רבי עקיבאש"נכנס בשלום ויצא בשלום". אני חושב שגם אני נכנסתי בשלום ויצאתי בשלום. את זה אני רואה כתחיה רוחנית. לפעמים אם לא נופלים אז בעצם עולים.

אחרי הצבא עבדתי כעיתונאי, בעיתון יומי של פועלי אגודת ישראל, "שערים". הייתי עורך חדשות. אחרי שלוש שנים, הייתי בן 25, אמא התחילה לנדנד, היא רצתה כלה דוברת הונגרית. שלחו אותי מהעיתון לכתוב כתבה על החינוך העצמאי. ביקרתי בכמה בתי ספר בעיקר באזור תל אביב. במקום אחד, בפרדס כץ הכרתי את אשתי. צלצלתי למנהל ושאלתי אותו על המורה, מה דעתו עליה. המנהל אמר לי לבוא עוד פעם. המנהל שיבח אותה, אבל אמר שהיא לא בשבילי, ההונגרי. גם כאן כמו בעניין הישיבה, אם המנהל אומר, שזה לא בשבילי, אני צריך להכיר אותה. היא מצאה חן בעיני. התחלתי לעשות מאמצים לפגוש אותה. היא השתייכה לחסידות חב"ד.

בחב"ד פונים לרבה כדי לקבל את ברכתו. שני הצדדים פונים לרבה לקבל את עצתו. כתבנו לרבה. אני כתבתי לרבה שבאתי ממשפחה חרדית ולמדתי בישיבות. הגעתי לארץ והכרתי את חב"ד וגם - שהכרתי בחורה מחב"ד. שני הדברים מוצאים חן בעיני ואני מבקש את ברכתו. התשובה של הרב הייתה שאם שנינו נתנהג בדרכי חב"ד, תורה ומצות, שיהיה במזל טוב. כמעט באותה הלשון, גם היא קיבלה אותה תשובה. תוך חצי שנה התחתנו.

עברתי לעבוד במעריב. זה לא היה פשוט. זה לא היה דבר יומיומי. בחור חרדי עם זקן, אמנם בלי הפאות הקשורות על הראש, אבל חבדניק. הדבר הראשון שעשיתי היה ששמתי תמונה גדולה של הרבה על הקיר בחדר שלי. גם שם עבדתי כעורך. הייתי בצוות של מערכת שבת יחד עם הבן של משה שרת, יעקב שרת. שם עבדתי 35 שנה. בסוף גם כתבתי כל מיני כתבות. נהייתי "מומחה" להונגריה ולמזרח אירופה. גם כתבתי טור במשך 13 שנה של פרשת השבוע. שיצא לאור בשני כרכים. אחרי הצבא, הדבר המשמעותי ביותר בחיי, כאשר השואה מרחפת על ראשי כל הזמן, היה ההיכרות האישית עם חב"ד, עם הרבי. כאשר ב 1961, תשכ"א, נסעתי לרבה. אז הייתי פעם ראשונה בארה"ב. נסענו 130 חסידים. היו שם חסידים הרבה יותר גדולים ממני. אני הייתי "גרינר" - ירוק. אחר כך כבר הרבה זמן אמרתי שאני חסיד של הרבי אבל לא של החסידים. מצאתי בהתנהגות שלהם הרבה דברים שלא תואמים את החינוך האירופי שלי. אבל אפשר להסתגל לכל דבר.

הביקור אצל הרבי היה חוויה. ממש לא יאומן, אפילו לאדם הסקפטי והמציאותי ביותר. הייתי שם 6 שבועות, זה המון זמן. התאכסנתי שם אצל בן דוד של אשתי בתיה. בן הדוד היה ותיק שם. הוא היה מהוועד המסדר של הרבי. התאכסנתי אצלו והוא הסביר לי דברים. פעם ראשונה להכנס ולראות את הרבי באולם הענק. בהזדמנות כמו שבת או חג, מתחילת ימי הסליחות ועד שמחת תורה נכנסו לאולם אלפי אנשים. היה צפוף ודחוק. זה הצד הגשמי. ההפתעה הגדולה הראשונה היתה בליל הסליחות. אני ציפיתי לחזן מתאים למאורע. אבל התפלל זקן אחד עם קול צרוד שבקושי שמעו אותו. שאלתי את בן הדוד של אשתי מה זה. הוא סיפר שהאדם הזה לפני כמה שנים התפלל את הסליחות. אחרי זה הוא עבר לפני הרבי. הרבה אמר לו יישר כוח. הוא ביקש שהרבה יברך אותו שגם בשנה הבאה הוא יוכל לעבור על פני התיבה ולהגיד את הסליחות. הרבה אמר אמן. זה הפך למין חזקה. הרבה נתן לו הבטחה שגם בשנה הבאה אם ירצה השם.

שבת אחת הרבה ערך התוועדות - זו התכנסות חב"דית. הרבי מדבר שש-שבע שעות רצוף. כל שעה הוא מפסיק לכמה דקות. כולם מרימים כוסות קטנים ומחפשים את המבט של הרבי. כשנדמה להם שהוא מסתכל עליהם הם אמרו לחיים. כל אחד חושב שהרבי אומר לו לחיים באופן אישי. לי בפעם הראשונה, הודות לבן דוד, סידרו לי מקום בסוף אחד השולחנות מול הרבי. הוא אמר לי פה תשב ואל תזוז. זה מקום של מישוה. הוא לא יעיז להגיד לך לזוז מכאן. כי אתה זר, הוא לא יודע מי אתה. ברגע שיכירו אותך יעיפו אותך כמו טיל, אבל בנתיים תשב. ההתוועדות התחילה, הרבי החל לדבר. זה כאילו שיחה חופשית על עניני היום. לפעמים פוליטיקה, לפעמים דברי תוכחה לנשות החסידים. אחרי שלוש או ארבע שעות אני מודה על האמת שנמנמתי. פתאום אני מרגיש שדוחפים אותי ואני שומע את שמי. אני פוקח עיניים ואמרו לי שהרבה קורא לי. הרבה לא מכיר אותי, אני פה

בסך הכל שבוע. בראש השולחן יש בימה ושם ליד הרבה עומד הבן דוד של אשתי ומסמן לי להגיע. הגעתי לרב העל השולחן, לא נעים, אבל אפשרות אחרת לא היתה. הרבה שאל אותי בידיש למה אני לא אומר לחיים. אמרתי שאני אומר. הראתי לו את הכוסית הקטנה שבה מוזגים יין מתוק, לא חזק. הרבה אומר שזה לא נקרא לחיים. תכף על ידו מישהו ממלא לי כוס של חמישית הליטר - בוודקה. הרבה אומר לי תגיד לחיים.

בחיים שלי לא שתיתי וודקה, אבל כולם אומרים שאני צריך. בשני שלוקים גמרתי את הכוס. אחר כך הסתובבתי וחזרתי למקום שלי שממזמן לא היה. כנראה שהסתובב לי הראש והשתכרתי. נפלתי על השולחן. התעוררתי בבית של הבן דוד במיטה. הראש כאב והסתובב. אשתו של הבן דוד צועקת מה אתם עושים. היא הייתה מחסידות פולנית - וזה לא מצא חן בעינייה. הבן דוד אמר לה יש לך טענות תדברי עם הרבי. היא אמרה שתדבר עם הרבנית. למחרת כשהתעוררתי שאלתי את הבן דוד למה זה היה נחוץ. הוא אמר שזה כמו ששוכרים בפעם הראשונה סייח של סוס צעיר. פה שוכרים את האגו. בחב"ד אחד העקרונות זה ביטול היש. כל מה שאתה חושב שאתה - זה כלום. אפס. אני שואל מה נשבר. לא ראיתי שאצלי נשבר משהו. הבן דוד אמר שזה מכניס את האדם להלך מחשבה רוחנית אחרת לגמרי. אחרי הרבה זמן גיליתי שזה נכון. זה מעמיד את הפרופרציות הנכונות.

כעבור שבוע אחרי ראש השנה, הגיע היחידות. (מפגש אינטימי עם הרבי) כל אחד קבעו לו שעה מסוימת שהוא יתקבל אצל הרבה. זה מתחיל ב 20:00 בערב ונמשך כל הלילה. התור שלי נקבע ל 3 בלילה. 153 היה התור שלי. אחרי היו 80-70. לא הבנתי איך בן אדם מסוגל לשבת במקום אחד 12 שעות. אלו שנכנסו אחרונים העידו שהוא כאילו עכשיו קם ממנוחה. היחידות זה טקס שלם. הולכים למקווה. לא ישנים לפני כן. אמרתי שזה אני לא יכול לקיים. אם לא אשן לפני - ארדם אצל הרבה. הלכתי למקווה וישנתי 4 שעות. אמרו לי לקרוא תהילים עד שיגיע תורי. בשעה 3 כמובן שלא הגיע תורי. כבר סיימתי פעם וחצי את התהילים. שאלתי מה יהיה. הסבירו לי שיש אנשים שנמצאים אצל הרבה דקה שתיים ויש כאלה שנמצאים שעה. כל כמה דקות אחד המזכירים פותח את הדלת כאילו כדי לזרז. התור שלי הגיע ב 7 בבוקר. נכנסתי ואני עומד מול הרבי. אני מנסה להיות רצינוני. אני ביקשתי ברכה בשבילי ובשביל המשפחה. פתאום, הרבה שואל אותי מה עם הזקן שלך. לא הבנתי את השאלה עד שהגיעה השאלה השנייה. התברר לי שלפני שלוש שנים, אחרי שהתחתנתי, כתבתי לרבה מכתב שיש לי מקום בזקן שהוא מתקרר. למה כתבתי את זה? זה חלק מהענין. בחב"ד דברים כאלה כותבים. שואלים את הרבי מה לעשות. אני כבר שכחתי את זה אבל הוא זכר. אמרתי לו שברוך השם זה הסתדר. אחרי זה הוא שאל על אשתי והמשפחה. אחר כך הוא דיבר במשך כרבע שעה מה התפקיד שלי, מה אני צריך לעשות בחיים.

פעם ראשונה אני שומע דבר כזה, שמישהו יגיד לי בדיוק מה תפקידי בחיים. הוא אמר שלא כל אחד צריך לשבת בישיבה. הוא אמר שלי יש כשרון כתיבה ושאתי צריך לפרסם את הקב"ה. בחב"ד כאשר אומרים לפרסם את הקב"ה מתכוונים לפרסם את שיטת חב"ד בעולם. שיטת חב"ד בעולם זה לקרב כל יהודי. אין יהודי שהוא הוציא את עצמו מהיהדות. מהיהדות אי אפשר להתפטר או לעזוב. בזמן הזה עבדתי בעיתון שערים, עוד לפני מעריב. מאז באמת, אולי באופן עקיף, בעיתון כתבו יותר על חב"ד. הרבה היה הרבי הראשון שנתן שיצלמו אותו. הוא ידע שבעידן שלנו צריך להתאים את חב"ד למקום, כלומר פרסום. כך שכל יהודי בכל קצוות העולם ידע על חב"ד. שיש אוזן קשבת, שלא דוחים. בהונגריה לפני השואה, היו הורים שישבו שבעה עם הילד יצא מדרך הדת.

הרעיון של חב"ד מאד מצא חן בעיני. זה היה ניגוד מוחלט מהשיטה ההונגרית הקיצונית. חשבתי לעצמי שזה קל. הרבה לא אמר לי לעזוב את המקצוע שלי. הוא אמר לי להישאר בעיתונות אבל לעשות את זה כמו שצריך. בבית יש לי קרוב ל 20 וכמה תיקים. התיקים מכילים את מה שכתבתי במעריב על חב"ד, על הרבה, על השליחויות לכל מקום בעולם. באותם שישה שבועות היתה לי יחידות נוספת אצל הרבי. ב 1927, כשהרבה התחתן בגיל 27, הוא היה בברלין באוניברסיטה. משנת 1933 כשהיטלר עלה לשלטון, הרבה עבר מברלין לפרז ושמ למד 7 שנים בסורבון הנדסת אוניות.

מאז שהיינו שם, התחלתי להתכתב עם הרבה. אם עברה חצי שנה בלי שכתבתי לרבה. אז הוא כתב לי. המכתב התחיל ככה שכבר הרבה זמן הוא לא שמע ממני ומה העניינים ומה עם הדברים שדברנו. התחלתי לדווח על מה שאני עושה. הייתי אז צעיר. ארגנתי ערבי חב"ד באזור המרכז בשיתוף עם העירייה. הרבה אמר לאלו שנוסעים להפיץ את היהדות לא להיכנס לויכוח עם אחרים. שאלו אותה למה. הרבה ענה שברגע שזה ויכוח, אז בעוד שאתה מדבר, השני לא שומע אותך, הוא חושב על מה לענות. לכן, אתה צריך להגיד את שלך. קיבוצי השומר הצעיר, הפועל המזרחי, כפר הרואה קיבלו אותנו יפה מאד.

באותה תקופה נסעתי כמעט כל שנה אל הרבי. אני מדגיש: לא לני-יורק אלא לרבי. פה ושם שלחתי קצת כתבות ל"מעריב". פעם שלחה אותי ה"מזכירות", בחול המועד סוכות, להביא לשגרירות ישראל בווינגטון, אתרוג ולולים ולבקשם לברך. נסעו שבע שעות במכונית והבחורים נכנסו כל שעה עגולה לפונדק דרכים, או לתחנת דלק, כדי לנוח ולשתות קולה. אחרי כמה שעות הדבר לבש בעיני אופי של פולחן ושאלתי מה זה? הבחורים השיבו שזה הוראה ישירה מהרבי: מי שיוצא בשליחות, חייב לנוח ולהתרענן. לשאלתי: האם גם לזה צריך הוראה מהרבי? האם את זה לא מבינים מעצמם? – הסתכלו עלי כמי שנפל מהירח. אנחנו חיילי רבי וממלאים פקודותיו – אמרו – ואני למדתי עוד פרק בהלכות חב"ד.

באותה שנה היה שמחת-תורה "משהו שעוד לא היה כמוהו" (כך אמרו, דרך-אגב, כל שנה). הישראלים בהמוניהם, שלא חוגגים יו"ט שני של גלויות, באים ל-770 במוצאי חג ראשון, כאשר להם כבר מותר לנסוע. אם אתמול חשבנו שצפוף – עכשיו כבר באמת אי-אפשר היה להפיל סיכה. על בימה מוגבהת, מוקפת שולחנות עשויים פלדה, עמד הרבי וניצח על ההקפות. לידו כמה מכובדים ואורח הכבוד השנה: השופט העליון חיים כהן (הרבי מיד תיקן: לא שופט עליון, שיש רק אחד, אלא חבר בבית המשפט העליון). הרבי כיבד אותו בהקפה, נתנו לו ספר תורה והרבי שאלו אם הוא מוכן "האלטן די תורה". (משחק מלים: "האלטן" פירושו גם להחזיק(ביד) וגם לקיים). הנשאל, שבארץ לא היה ידוע בתור שומר מצוות מובהק – הזיע כהוגן ואמר שכן...

עודם מדברים והרבי הבחין בי ורמז בידי לעלות לבימה. לא שקעתי באדמה, רק בגלל שלא היה מקום, מדרך כף רגל, איפה לשקוע, אבל רמזתי נואשות שאין אפשרות לעלות (כארבעה מטר עמדת-ריחפתי ליד הבמה. אבל בליובאוויטש שבניו-יורק לא מקבלים no for an answer מיד אחזו בי ארבעה בחורים חסונים, כגובה הארזים גובהם (היו שכינו אותם גורילות) אחזו בי, הפכו אותי למצב מאוזן והעברוני מיד ליד –"לכתחילה אריבער" – ומצאתי עצמו ליד הרבי על הבימה, הוא חיך אלי את חיוכו הטוב, כמי ששואל: נו מה תכתוב על זה...וכמובן "לחיים" וריקוד על הבמה עם ס"ת ביד, (אותו אני מחזיק ביד אחת ואילו ביד השנייה את שאריות מה שהיה פעם מכנסיים שלי, שנקרעו באי-אלה מקומות אסטרטגיים במבצע הטרנסספר ממרחק של כארבעה מטר). - - - -

כמובן שנשארתי בחיים ועמדתי בערב בתור ל"כוס של ברכה", אותו הרבי מחלק מכוסו לכמיליון אנשים וטף אני עומד ועומד, כמעט נרדם בעמידה ופתאום קוראים לי: זה ר' יודל (אחד המזכירים, ר' יהודה קרינסקי, היום המנכ"ל של חב"ד). מה העניינים? הוא קורא לי לבוא למעלה, לשרד, שם הוא יעמוד לרשותי קו טלפון שאעביר ידיעה ל"מעריב". אתה לא רוצה? – הוא שואל את השאלה הטיפשית ביותר. אני לא רוצה? אבל מה יהיה עם הכוס-של-ברכה שלי? אני אכניס אותך אחר כך – אומר יודל. זה עוד נמשך שעתים... נו, אתה לא רוצה?... בטח שאני רוצה. המכנסיים כבר החלפתי, פה לא נשקפת סכנה. יאללה, למעלה.

מסרתי ידיעה של 20 דקות בהנחה שיקצרו החצי. הקצרנית אומרת שהיא היתה רוצה גם להיות פה ומזכירה לי שהיא ממשפחה דתית. ....חזרה למטה. יודל מקיים את דברו, מכניס אותי לראש התור. הרבי מחיך אלי ואומר לא לשכוח.... לא מפרט, הוא כבר אמר לי ב"יחידות". כל שנה הוא מעלה את הדרישות, כמו מאמן לאולימפיקון בקפיצה לגבוה. איך הגעתי לאכסניית, איך נפלתי למיטה בבגדים – אין לי מושג.....

למחרת, עוד לפני התפילה ב-770 (שתמיד בשעה 10 בין ביום כיפור ובין ביום חול) בחור בא ברצה מ-770: הרבי קורא לך... לי? אוי ווי, מה עשיתי? בטח לא מודיעים שזכיתי בפרס נובל. רץ, מגיע, מזיע. עוצר ליד חדרן של בנימין. מה העניינים? הרבי קרא לך – הוא עונה וזה נשמע כמו... לא, לא רוצה אפילו לחשוב על זה. בינתיים בנימין נכנס, הודיע שאני פה ושולח אותי פנימה. אני נכנס. לפני הרבי משהו על השולחן. הוא מסתכל בו ומחיך, מסתכל בי ומחיך. פתאום אני רואה: לפניו "מעריב" של היום, שמי עמודים פנימיים עם כותרת ענקית: "הוודקה נשפך כמים וחיים כהן "מחזיק" התורה".

אבן נגולה מלבי, אפשר לשמוע איך שנופלת על הרצפה. אז מה הבעיה. ומי אמר שיש בעיה? הרבי מסתכל עלי, מחיך, אומר "א גרויסן יישר כוח" ומיד ממשיך: למה היית צריך לכתוב וודקה למה לא "משקה"? לא הבנתי ולכן שתקתי. וכי זה לא היה וודקה? מה רעה בוודקה? ומה טוב במשקה? אמנם באידיש פירושו של "משקה" הוא משקה חריף, אבל מי יודע את זה? משקה יכול להיות מיץ פטל גם. שאני אסביר את זה לרבי? אז אני שותק. והרבי מסביר שלא רצוי שהעולם יחשוב שפה מתהוללים...

אני עומד כמו אידיוט מושלם וחושב שאולי ההונגרים טיפשים, אוקיי, אבל אידיוטים כאלה, אבל הרבי החליט: אפשר לתקן – הוא אומר – ובאמרו פותח מגירה מכניס את ידו, מוציא חבילה של דולרים בשטרות של 1 דולרים ומושיט לי: הנה התיקון, הוא אומר, אתה תיתן ב"מעריב" לכל אחד שטר אחד בשמי שיפדו אותו ויתן לצדקה והנה מזה – ועכשיו מושיט לי בקבוק של וודקה (או שמא משקה) ואומר שכל אנשי מעריב יגידו ל"חיים" על זה ----

החדר מסתובב – כבר אמרתי? או שהראש שלי מסובב?

אני אומר תודה בשפה רפה ויוצא אחורנית, כמו בתפילת העמידה. כיוון ששום דבר לא עולה בדעתי – אני סופר את הכסף שקיבלתי. 84 – אני אומר בקול רם, למרות שאף אחד לא שאל אותי. למטה מתחילים להתפלל. זה המזל שלי. אני רץ אל בנימין ששואל עם אני עוד חי?

Hülyevicce – אני אומר לו בהונגרית, אבל את vicc הוא מבין. אני שואל ברצינות: הרבי נתן לי 84 דולרים? איך זה יספיק לכל עובד מעריב? אולי רק לעיתונאים? גם זה לא בטוח. בינימין הולך ומיד חוזר. תיוודע לך כמה עובדים במעריב – כולם – מחוטב עצים עד שואב מימך – כולל כולם. עורכים, נהגים, סבלים, אקספדיציה, כתבים, מגיחים ועבדי הדפס – יקבלו דולר ויגידו "לחיים". וכך הווה. המספר הכולל של עובדי "מעריב" – אז "העיתון הנפוץ ביותר" – היה 431. הדפיסו פתקאות, שמו אותן בניילון ואני ישבתי וחילקתי

לא לפני ששלום רוזנפלד, העורך הראשי, הכריח אותי לכתוב מכתב למשרד האוצר ולבקש רשות לחלק "מטבע זר" שהיה אז תחת פיקוח ואסור היה להחזיק אפילו דולר אחד...

***

שייך לכאן בהחלט ומראה על גישתו של הרבי ועל יחס הגומלין בין עם ישראל לקב"ה. כאשר גברו קולות הקיצוניים שהשואה באה כעונש על חטאי הדור, עמד הרבי בתוקף על דעתו שאין זה נכון. אל רחום וחנן לא ישמיד את עמו. מה שקרה אין מוח אנוש תופס "... אלה שסוברים כי השואה באה כעונש על חטאי הדור... הרבי מליובאוויטש דוחה את הטענה מכל וכל. לדבריו (המובאים בספר השיחות תשנ"א, כרך א' עמ' 233): השמדת שישה מיליון יהודים באכזריות הכי גדולה ונוראה – שואה שלא הייתה ולא תהיה ר"ל דוגמתה במשך כל הדורות – לא יכולה להיות בתור עונש על עוונות, שכן, אפילו השטן עצמו לא יוכל למצוא חשבון עוונות בדור ההוא, שיהיה בו כדי להצדיק ח"ו עונש חמור כזה!

אין לנו שום הסבר וביאור ע"פ חכמת התורה) כלל וכלל על השואה, כי אם רק ידיעת העובדה ש"גזירה היא מלפני" ... ובודאי ובודאי לא ההסבר של עונש על עוונות.

אדרבה, כל אלה שנהרגו בשואה הם "קדושים", כיוון שנהרגו על קדושת ה' בגלל היותם יהודים וה' יקום דמם, כפי שמוסיף כל יהודי בתפילת "אב הרחמים" במוסף של שבת: "קהילות הקודש שמסרו נפשם על קדושת ה'... וינקום נקמת דם עבדיו השפוך, ככתוב בתורת משה... כי דם עבדיו יקום... ובכתיבי הקודש נאמר... יודע בגויים לעינינו נקמת דם עבדיו השפוך". היינו שהקב"ה מעיד עליהם שהם "עבדיו" ומבטיח ש"ינקום דם עבדיו השפוך". ועד כדי כך גדלה מעלתם (של הקדושים) – אפילו לולא עבודתם בקיום התורה והמצוות – עד שרבותינו מעידים עליהם ש"אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם". ועל אחת כמה וכמה כן הוא לגבי אלה מעמודי התורה שנספו בשואה ומשולל להתייחס לשואה בתור עונש על עוונות ובפרט בנוגע לדורנו זה, שהוא "אוד מוצל מאש".

בשנת תשל"ח (1977) בשמחת תורה, באמצע ריקוד, הרבה קיבל התקף לב. אנשים לא ידעו מה קורה עם הרבה, האם לבכות. הזעיקו רופאים. יצאה הוראה שהרבה מבקש שנמשיך לרקוד. אלפי אנשים בכו ורקדו. בכו כי שמעו מה קורה ורקדו כי כך הרבה ציווה. לא רצה שיקחו אותו לבית חולים. הביאו אליו את כל הציוד הרפואי. הוא קצת התאושש ולפנות ערב רצה לדבר אל הקהל. הרופאים אמרו בשום אופן לא. בסוף התפשרו איתו והסכימו שידבר 10 דקות. הקול שלו היה חלש מאד. הוא דיבר 20 דקות, כפול מהזמן שהתירו לו הרופאים. הוא ביקש שימשיכו את ההקפות ולהתפלל ושיהיה בסדר. הקהל קצת נרגע. זה נמשך כמה חודשים, שהרבה היה מרותק למיטה. אחר כך המצב חזר לקדמותו,, אבל הנוהג של יחידויות נפסק. הרבה הנהיג שפעם בשבוע הוא עומד בבית, שמו לו שולחן ובמשך 6 שעות הקהל עבר על פניו. הרבה נתן לכל אחד דולר שייתן את זה לצדקה. אני מסרתי לו ליד, בתהליך זה, את הספר השלישי שלי בסדרה של המעיין הנצחי. הוא קיבל כבר את שני הכרכים הקודמים. הוא שאל מה זה. ענית לו שזה ספר בהונגרית על החגים. הרבה ענה בחיך, שהוא לא יודע בהונגרית, אבל ליהודים

שלא יודעים שפה אחרת זה טוב ושאני אמשיך. הוא נתן דולר אחד לי, אחד על הספר ודולר נוסף לספר הבא. את הספר הבא ברגע האחרון הצלחתי להוציא לפני 20 שנה, אז הוא נפטר.

מאז פטירת הרב היתה תחושת אסון. חשנו שהכל יגמר. אבל ברוך השם בדיוק ההפך, חב"ד מתפתח. ב 1989 שנה לפני פטירתו הרבה שלח שליח להונגריה. אני בשיתוף עם השליח הוצאתי את הספרים שלי. הספרים שלי ואני מזוהים עם חב"ד. חב"ד והרבי - זה סיפור שלא נגמר ולא יכול להיגמר. החשש שלאחר הסתלקותו יהיו לזה תוצאות פטאליות, התברר כלא נכון. היום ובשנים האחרונות, חב"ד חווה שגשוג בלתי רגיל. היום יש למעלה מארבעת אלפים שלוחים בהרבה יותר מקומות מאשר יש חברות באו"ם.

באמריקה הוציאו סיסמה קצת טיפשית שחב"ד וקוקה קולה נמצאים בכל מקום. חב"ד נמצא בשביל התרמילאים בכל העולם. למרות שלדעתי האישית זו לא הייתה הכוונה. תרמילאות זה דבר שלילי. אבל כשכבר ישנם, הם יכולים להיות אבודים בין עובדי אלילים. בחגים, חב"ד מספק להם את הנקודה היהודית. גם בארץ יש בתי ספר של חב"ד ומרכזונים בשם "בית חב"ד" על כל גבעה גבוהה. וכפר חב"ד שהוא גולת הכותרת.

אשרי מי שלא רובצת עליו השואה. אמנם עם הזמן ענין השואה קצת מתעמעם. אבל אי אפשר לשכוח את זה ואי אפשר להוריד את זה מהראש. מפעם לפעם המחשבות חוזרות לאותה נקודה והמחשבות הולכות ומתגברות. בחוץ לארץ אני לא יכול להיות יותר מכמה ימים וגם אז צריכה להיות סיבה טובה מאד. אחרי כמה ימים בחו"ל אני מרגיש בגלות. אני באקט ילדותי ממשש את הדרכון הישראלי ואני אומר לעצמי אני לא שייך לשם, לגלות. יש לי לאן ללכת, להימלט. אין לי מולדת אחרת. לדעתי זה אבסורד שבארצות הברית החרדים שמים את הדגל האמריקאי וחוגגים את יום העצמאות, אבל פה בארץ יש לחרדים הסתייגויות בגלל שהמדינה לא כמו שהיינו רוצים שתהיה. זה נכון, מדינת ישראל צריכה להכיר בהיותה מדינה יהודית. אבל צריך להשאיר משהו גם למשיח.

אני מסכם את החיים שלי בשנתי הפ"ג והמסר שלי לאחרים הוא לעזוב את הגולה, להיות רק כאן, בארץ, וזה אולי יבטיח שלא תהיה יותר שואה. אני גאה בשלושת הילדים, ב 20 הנכדים וב 8 הנינים עד עכשיו וב 34 הספרים, רובם בהונגרית. אני מאחל לכולם ללכת בדרך היהודית הזו.

ראיון: תמר חיימוביץ', רחובות, יולי 2014

את השאלון המלא נא לשלוח למשרד לאזרחים ותיקים בדוא"ל:

infovatikim@pmo.gov.il

פרטים נוספים ושאלות בטלפון כוכבית *8840

נא למלא את הפרטים האישיים בנספח ולאשר בחתימתכם את פרסום

הסיפור באתר.

יש לשלוח את הנספח בפקס: 02-5605034 או להעבירו סרוק